

Kultuuripärl Kuusingu Toomas vastas küsumüsele elo mõttõst

Kae lk 2

Horoskoop 12 tähemärgile 2021. aastagas

Kae lk 3

Ka lumõmiis või mõnikõrd kuri olla

Kae lk 4

22. vahtsõaastakuul saa 80aastadsõs kiränik Kaplinski Jaan. Võromaa keskraamadukogo kolmanda kõrra teenindussaali om tunnõdu kirämehe juubõli tähistämises vällä säetü näütüs timä raamatist. Kaplinski Jaani loomingun om kõgõ muu hulgan tähtsä kotussõ pääl Võromaa ja võro kiil.

Kõivu Madissõ Pekri-raamat sai kullõldavas

Internetilehe helüait.ee päält saa no kullõlda Kõivu Madissõ raamatut «Kähri kerko man Pekril». Tego om Põlva kihlkunnast peri tunnõdu kiränigu, filosoofi ja füüsiku Kõivu Madissõ (1929–2014) mälehtüisi-, kasumisõ- ja perekunnaluku kõnõlõva võrokeelidse teossõga, miä ilmu 1999. aastal.

Raamadu lugi 2020. aastal linti Kalla Urmas.

UL

Kompvegipaprost huss sai jõulupuus. Võro pensionääre pääväkeskusõ ao-lehe lugõmisõ tarõn om pistü säetü esieräline jõulupuu. Tollõ om käsitütegijä Riitsaarõ Lainõ kokko käändnõ niidi otsa aetuisist kompvegipaprist. «Tan om 21 meetrit hussi, tuujaos om 21 aastat näputüüd tettü. Nüüd om tä saanu hindäle tähtsä jõulupuammõdi, muidu olõs tä olnu õnnõ unikun kommipaprophuss.» Kokko om Lainõl 35 aasta joosul niidi otsa aet ligi 35 miitret kompvegipaprit.

Jõulupuu sai tarrõ üles jõuluaoas, a sis panti pääväkeskusõ ussõ koroonaperäst kinni. Vahtsõst aastast om keskus tassakõistõ vallalõ, nii saava pensionääri taad esierälist jõulupuud ja viil muud Lainõ käsitüüd keskusõn nätkooni vahtsõaastakuu lõpuni.

RAHMANI JANI jutt ja pilt

Aasta muusik Kalkuna Mari: tii iks taad, midä tii, aja umma asja

Eesti Rahvusringhäälingu muusigatoimõndaja valõ aasta muusikus 2020 Võromaal elävä ja toimõndava Kalkuna Mari. No vastas Mari Uma Lehe küsumüisile.

Kuimuudu sa lännü aasta pääle kaet. Kas sait tetä tuud, miä tahtsõt, vai midägi veidemb vai midägi inämb?

Ma püvvä võtta ello, nigu tä parla om. Hindäperi muusigu elon om nigunii küländ pallo tiidmäldä asjo. Luumisvõim om sjo, miä minno sõs vällä avitas.

Hää miil om tuust, et saie pallo koton perega ja luudusõn olla. Hää miil om, et saie sõrmõ mulda pistä ja esi hindäle süüki kasvata. Tollõtsamast aian istmisest kasvi ka «Õunaia albumi» vällä. Nii hää miil olõ-i, et hulk tüüd linnaõ vasta tai-vast (reisi, vällämaasuhtõ ja üleilmakäümise). A tõsõlt puult jälki om hää miil, et inemise linds veidemb müüdä ilma ja imäkene maa sai vaest veso henge tõmmada.

No «Õunaia album» tõie mullõ pallo tüüd ja pallo illo kah – sjo olf häste eräline projekt, plaadi teie esi ummi kässiga ja telli saie kah õnnõ õkva mu käest. Nii pallo vastakostust ja tukõ ku taalõ tsõõrilõ ma olõ-i vast kunagi tundnu: huuandja ja inemise Inglismaalt, Vinnemaalt ja Ameerigamaalt kirotiva, tahtsõva telli.

RAHUMARU RUUDU PILT

Aasta muusikus 2020 valit Kalkuna Mari.

Midä tunnustus su jaos tähendäs? Kas tuu om õnnõ midägi hääd vai pand ka määnestki vastutust kaala?

No ma olõ õks eestlane ja võrokõnõ ja selle ma esi ei mõista väega uhkõs minnä tunnustusõ pääle – tii iks taad, midä tii, aja umma asja. A õks om vastutus tuuga üten: piä pallo sõnna võtma ja häste läbi mõtlõma, midä mul üldä om. Sõnal om vägi seen ja selle tulõ õks kaia, midä kõnõlõ. Kae, laul, miä Kristiina Ehiniga keväjä kirotimi – «Hädaabikõne peaministrile» – rahvus-tiidüisi ja Eesti Rahvaluulõ Arhiivi tugõmisõs, and tulõmit:

tiidüsele antigi 1% är ja ERA om vast ka kõgõ hullõmbast edeotsa är päsenü. Sõs mõtlõ, et tasus õks uma mõttõ vällä üldä ja kaitsa noid tähtsit asjo, miä omma kaitsmist väärt.

Midä oodat 2021. aastagalt?

Ooda ütte põnõvat aastakka! Taa tulõ päämidselt vahtsõ uma plaadi luumõtüü tähe all, a suvõ poolõ saa vast jälki rohkõmb kontsõrtõ kah anda ja aasta lõpus om joba paar vällämaa-kut-sõt. A pääle tollõ tulõ Inglismaa plaadifirma alt keväjä vällä kuuntüü islandlaisiga ja taha vällä saia ka jaapanlaisiga kuuntüüplaadi (tuu ilmus Jaa-

panin ja Eestin mu uma Aigu Om Records alt). Njoo omma mõlõmba mu jaos hoobis tõistmuudu piirest üle asä, nii et kullõjilõ vaest veso üllätüst kah. Ku häste lätt, sõs saati sjoos jaapanlaisiga muusikat suvitsõl Võromaal Viitinän kullõlda, selle et ma plaani neo Jaapani muusigu siia tuvva! Ütele Setomaal lavastuvalõ tiatritükile kirotamuusikat.

Ahjaa, ja Munamäe tornin tetäs pia vallalõ helü- ja valgusinstallatsioon, kon om mu luudu muusiga.

Küsse RAHMANI JANI

Tsirgumäel opatas hobõsõga mõtsamajandamist

Harglõ kihlkunnan Tsirgumäel käü 11.–15. vahtsõaastakuul maaülikooli kõrraldõt kursus, kon huvilidsõ saava tiidmüisi hobõsidõ tarvitamisõst mõtsatüüman.

Maaülikooli keskkunnakaitsõ ja maastigukõrraldusõ profesri Sepä Kalev seletäs, et rahvusparkõn ja liinu lähkül om umanikul ja huuldajal tihtsäle murõ mõtsamatõrjaali kättesaamisõga. Saman om keskkunnakaitsõ jaos tähtsä majanda puuluuduslikkõ paiku tasaligult ja anda tüüd hobõsilõ, esieranis mi kodomaisilõ tõugõlõ.

Pääle tuu om väikuil ettevõtjil ja väikumõtsamanigõl tihtsäle hädä väikuidõ kogus-

sidõ, erisortimendi vai harvõsterist putmada mõtsamatõrjaali kättesaamisõga. «Väikuidõ kogussidõ kättesaamisõs tulõ otsi kergembät tehnikat, ja tan om hopõn käeperi ja konkurentsivõimõlinõ.» seletäs hobõsidõga mõtsamajandamisõ iistkõnõlõja, Villändi kultuuriakadeemiä kaasprofesri Partsi Priit-Kalev.

Hobõsõmõtsatõie päivi kõrraldas Eesti Maaülikooli keskkunnakaitsõ ja maastigukõrraldusõ opituul hobõsõmõtsandusõ algkursusõ raamõn.

Neläpääväl, 14. vahtsõaastakuul oodõtas kursust kaema kõiki huvilliidsi, kink egäpäävõtüü vai huvi om kõüdet mõtsandusõ ja hobõsõmajandusõga.

EESTI MAAÜLIKUUL

Mõtsamatõrjali vällävidamine hobõsõga. Pildi pääl hoit uhjõ hobõsidõga mõtsamajandamisõ iistkõnõlõja Partsi Priit-Kalev.

M Ä R G O T U S

Kolmõkõrdsõt õnnõ!

Jah, käen taa omgi – vahtsõnõ aastak. Tan Võromaal oll' taa illos tulõk, valgõ lumõga. Es paistu inne joulukostkilt, et lumõga talv või tulla, a ummõhtõgi tä tulf. Tulf nigu miildetulõtus: midägi tan muutuvan ilman om ka püsüvät.

Egä aasta alostusõn luutva inemise vahtsõlt aastalt hääd. Nä luutva tuud hindäle ja suuvva tõisilõ kah. Aasta edeneden tulõva nii hää ku halva aša pääle, nika ku jälleki aastalõ ots pääle saa ja egäüts või perrä märki, määne taa aasta õkva timä jaos oll'.

A alostus om egä kõrd luutust täüs. Luutust ja uudishimmo. Kuulutõdas ette ja loetas ettekuulutusist. Nigu palfo tõõsõki, avaldas Uma Leht päälenuu aasta horoskoobi. Looda, et lehelugõja mõist taa lugõmisõ man meele rõõmsa hoita.

Luutus om tähtsä asi. Üts pallfodõst ettekuulutusist ütles, et aastanummõr 21 om õnnõnummõr. Õnnõnummõr tuuperäst, et numbri 21 seen om kokko kolm säidsend. Ja säidse, teedäki, om vana ja tunnõt õnnõnummõr. Kolmõkõrdsõt õnnõ soovi seos aastas ka kõigilõ Uma Lehe lugõjilõ!

RAHMANI JAN,
Uma Lehe päätoimõndaja

UMALEHT

Tulõ vällä egä katõ nädäli takast neläpäävä.

Toimõndusõ aadrõs: Tartu 48, 65609, Võro liin

E-post: info@umaleht.ee, tel 78 222 21

Kodoleht: umaleht.ee

Molovihk: facebook.com/umaleht

Päätoimõndaja:

Jan Rahman, tel 56 922 841

jan@umaleht.ee

Abitoimõndaja:

Kaile Kabun, info@umaleht.ee

Keeletoimõndaja:

Laivi Org, laiviorg@gmail.com

Latsinuka toimõndaja:

Mariko Faster,

latsinukk@umaleht.ee

Uma Lehe toimõndusõ kolleegium:

Tiia Allas, Külli Eichenbaum,
Aapo Ilves, Kaido Kama,
Ülle Kauksi, Rainer Kuuba,
Evar Saar.

Välläandja: SA Kultuurileht, kl.ee

Tellmine: Express Post AS, tellimine.ee, tel 617 7717

Kiri Võrolt

Kiränik LUMISTE KATI and värskit mõttit, kuimuudu egäpääväello vaeldust lõudä ja märgotas tuust, miä parasjago süäme pääl.

La vie est belle!
Elo om illos!

Mu vahtsõnõ aastak naas pääle üte arvosaamisõga: taha viil kõrd üldä, et egä kiil, midä olõt kunagi kasvai tsipa opnu, või mõnikõrd tarviligus saia.

Sõidi ildaigu Taľnan pääle ütte üritüst takson kuun üte prantslasõga, jagasimi sõitu. Taksojuht lõidse imekombõl ja kimmäle ka suurõst armastusõst üles kõik vana prantsusõ-keelitse *chanson*'i, midä olli noorõst pääst raadiost kuulnu ja teno Leesi Lauri teletunnõlõ ka üten laulnu.

Charles Aznavour, Mireille Mathieu, Yves Montand, Edith Piaf... Ütleso neo nime sullõ midägi, ku sa ei olõ õkva prantsusõ keele filoluug, huvilinõ, Prantsusmaal elänü vai muud säänest?

Kõik neo Jaques Prévert'i luulõtusõ, miä ma kunagi ilosa keele peräst päähä opõ, omma siiamaalõ pään. Omma sul kasvai uman imäkeelen mõnõ luulõtusõ pään?

Jah, tuuperäst mass vasta võtta naid kiili, miä su ümbre omma. Mõni võõramaalnõ, sisse-rännänü vai peris naabritädist vinlane või suurõs abis olla.

Et üüsidsest Taľnast saanu

takson tävve helüga üten lauluisi *chanson*'õga Pariis. Vai ka väikust Võrost, ku rattaga kihuta ja laula – *sur le ciel de Paris, la-la-la-la* –, kõrras Cote d'Azur.

Mu seen juusk segäveri ja seo om teedäki joba geneetiliselt kiili opmisõ man suurõs abis. Mu imäpoolinõ vanaesä oll' olnu kas prantslanõ, itaallanõ vai naidõ sego. Segädsõ sõa-aigsõ luo. Tuuperäst omma neo jõudnu kuigi lihtsale, suurõmba vaiva ja opmisõlda. Kõnõlõ umbõs kuut võõrast kiilt ja mu meelest om kolm võõrast kiilt Euruupan eläden õkva esihindästmõista.

Tulõtami miilde kasvai edimädsõ Eesti Vabariigi haridust: sis mõistsõva inämbüs gymnasiste säksä, vinne ja prantsusõ kiilt. Ülearvo lais ja lodõvas om parhillanõ haridusmaastik jäänü.

Härgütä inemiisi reismä. Ja ku mõnt kiilt joba armastama nakkat, olõ kasvai paar nädälit maal, kon tuud kõnõldas, ja tuu kiil tulõ imeväega su sisse. Ja and jõudu ja kimmüst mano. Uma hispaania keele grupi plaani keväjä Mehhihohe vai Ibizalõ keeletsukõlusõlõ viiä. Tuu om egä kõrd abis, nii vaimulõ ku hengele.

Kreutzwaldi
mälehtusmedäli
sai Mikita Valdur

14. joulukuul 2020 peetül Kreutzwaldi mälehtuspääväl anti kiränigulõ ja semiootikulõ Mikita Valdurilõ Lauluesä mälehtusmetäl. Avvohinna sai Mikita – vahtsõ ja umanõlidsõ kaemisõ iist rahvuseeposõ «Kalõvipoig» pääle; – Eesti põlitsidõ kiili uma-ilmalõ mõttõ andmisõ iist; – eestläisi hindätiidmise, keele, kultuuri ja luudusõ vaihõkõrra uurmisõ iist umin teossin «Metsik lingvistika: sosinaid kartulikummardajate külast», «Lingvistiline mets: tsibihärbalse paradigma. Teadvuse kiirendi», «Lindvistika ehk metsa see lingvistika», «Kukeseene kuulamise kunst», «Mikita keeleaabis. Põliskeeke omailm», «Forestonia. Estwald. Mine metsa».

Tõtõ tiidmäldä sudd inemine peris häste ellä, a ku timält är võtta müüt, sis olõ-i elol inämb määnestki mõtõt, om Mikita Valdur kirotanu.

Kolm kūsümüst
Kultuuripärlile

2020. aasta Võromaa Kultuuripärli tiitli sai kunstnik Kuusingu Toomas. Üts preemiä saamisõ põhjõndus oll', et timä graafikan, maalõn ja illustratsioonõn om näta Lõuna-Eestile umast perimüst, huumorit ja mütoloogiat.

Kas sa olõt parhilla uman
loomingulidsõn korgvormin?

Ma ei usu. A ma ei tiä, kas olõ viie aasta peräst rohkõmb vai vähämb vormih. Ku ma nüüd olõs korgvormih, sis tuust olõs väega kaõho. Looda, et korgvorm viil tulõ.

Kas kunstnik saa parõmbalõ
tüüd tetä Võro liinan vai nüü-
tuses Pariisin vai Taľnan?

Tüüd saa egäl puul tetä, kõgõ parõmb om tetä sääl, koh sul

Kõgõ parõmba
joulukingituse

Eelä oll' nuudipäiv ja no omma naa pikä pühä, medä jo pääle märdipäivä uutma nakatas, peet.

Enne joulõ liinan kävven nakaš silmä, et inemiisi oll' külh küländ palfu liikvõl, a järjekõrd oll' enämbüisi sääl, konh sõõgikraami müüdi. Om õks vast läbi saanu tuu aig, ku kingituses küündlekaunistuisi, trükit mustriga ilulinakõisi, jouluvana pildiga paalapikõisi, mea kumma iist häste ei kaitsa, ja muud säänest tühjä kokku ostõti.

Hää, et latsi ei tõmba kah enämb koogutava ja võõran keelen jorru ajava «mootoriga» jouluvana, mea mitmakümne aasta iist pererahva hääd elu-järge pedi näütämä.

Nüüd jäi tutvõidõga juttu aien kõrva, et kiä sokuf tõsõlõ kingituses ussõ takka purgi kõrvitseid vai säänest moosi, mea tõsõl ei olõ, kel oll' anda umatett vorstirõngas, süldikauss vai karbikõnõ uman kõõgin ilma E-kraamilda tett pasteeti.

Ja mõni, kelle kota miildüs, aga kel mõni tutva tuust tüüst

Mikita Valdur mälehtusmedäliga.

om hää olla. Pariis om meil vast pää seeh sääne romantiinõ kunstnigõ Meka. A mille pidänü tuu olõma paik, koh sünnüs illos ja hää?

Kunstnikkõ, kunstiello ja läbikäümist om suurih paigoh muidoki rohkõmb ku tah. A ku mi kõnõlõmi tüütegemisest, sis tah om lihtsämb. Näütises Taľnah, ku sa tahat kruvvi osta vai passipilti tetä, lätt puul päivä tuujaos. Egäpäävä olmõaša omma väikoh paigah viie vai kümne minoti takah, nii jääs tüü jaos rohkõmb aigu.

Mullõ miildüs ütsindä tüüd tetä, ma väega sääne kambaga kõrraldaja ei olõ.

Mis om elo mõtõ?

Kost ma tuud tiä. A mille jõgi vuulas?

Küsse RAHMANI JAN

Kuusingu Toomas Kultuuripärli tiitlit vasta võtman.

ei hooli, sai tõsõlõ häämiilt tetä umakoet sokkõga.

Küll olnu hää, ku meil sääne kommõ nüüd külge jäänüki, et ei tetä enämb pakikõisi, medä valla teten peat mõtlõma, et kohe taa asi no panda...

A mu kõgõ parõmb joulukingitüs oll' tinavasta hoobis ummamuudu. Olli pikä pühä latsõpõlvõkotun, selle et ilm väega külm es olõ, jousõ vana tarõ lämmäs küttä, ja ilma-teadõ es näütä suurt lummo kah ette. Õmõta oll' edimätsõ püha hommuku peris paks valgõ vaip maal ja kõik aig tulf taad väega oodõt kraami taivast manu. Ümbretsõõri oll' kõik nii illus, et mugu vahtõ, suu vallalõ. Tširgukõsõ naksi ka uma sihvkaanumõidõ man kõvõmbat häält tegema. Arvada, et naa tahtsõ teedä, kas meil neide jaos õks küländ kraami üten om.

Aga et suurõ tii pääle tükükene maad, naksi meil mehega vasta õdagut nigu veidü murõ, et mis saa, ku autuga enämb vällä ei päse. Sai käütis külh jälgi ette sõitman, a palfu tuu avitas, ku masina põhi lummo jo kinni jäämä nakas.

Oll' jo vana pümme, ku väl-län kõvva mürrin naksi. Tei

henne meelest nallä, ku ütli, et vast om lumõtoukaja traktor. Miis arvas, et omgi vast nii, suurõ tulõ ka paistusõ. Kiäki tulf ilma pallõmada appi!? Enne, ku mi saapa jalga ja rõi-va sälgä saimi, oll' häätegiijä lännü, es saa aitümagi üldä.

Olkõ tuu võlg siin tasutu, selle et saimi peräst külä päält teedä, kiä Rõugõ valla puult säänest tüüd tege. Olõ terve, Kängsepä Madis! Jo pand' nuur miis tähele, et autujäle kitsast tiid müüdä sisse lätvä ja tast tahetas pea vällä ka saia. Oll' õkva sääne tunnõ, et sai kalli joulukingituse, selle et üüse oll' rahulik maada.

Tõsõ väärt kingituse saimi viil: riigi telekakanalide pääl oll' nii palfu häid saatõid! Tulf ennegi esi virk olla, et puie ja vii kandmise, kütmise ja sõõgitegemisega medägi ilusat maha ei maki. Ikäv es naka sukugi. Aitüma neilegi, kiä saatõkavva kokku pandõn tuu pääle mõtli, et inemise omma enämbüisi kotun ja kaesõ hää meelega ka vannu häid saatõid.

Jääs ennegi luuta, et uus aas-ta mele kõigilõ enämb hääd ja murõlda miilt tuu!

NÕLVAKU KAIE

Pulga Jaani
mõtõlus

Huulmisest

Mu lell oll' edimädsõ vabariigi aigu politseikonstaabli, ku timä jutulõ oll' tullu üts miis ja kaivanu, et naabrimiis üteli, et timä om varas. Lell oll' paigapäälse eluga küländ häste kursin ja tiise, et kaibaja oll' kunagi innembä tõtõstõ vargusõga vahelõ jäänü. Lell tekks imestänü näo pähä ja küsse mehe käest: «Millega sa rahul ei olõ? Ma ei pahanda sukugi, ku mullõ politseinik üteldäs.» Sinnä asi lõppigi.

Vahepääl panti hillä-tassa tõsõ säädüse masma. Varast ei tohe inämb vargas kutsu, ei olõ poliitiliselt korrektne, ei avvusta inimõiguisi jne. Et kodaniku (vinneagnõ nimi vange kotsilõ) piat võrdsõ olõma. Olõnõs, kost otsast kaet. Kui vargal om õigus nõuda, et timä vargust ei mainita, mis õigus om sis tollõ asõmõl inemisel, kiä ei varasta? Kas timä või nõuda, et timä nime takka pantas märkus: kodanik X, kiä ei varasta. Et «kaptan oll' täämbä kainõ». Vai om asi õks nii, et tuu, kiä ei varasta, tol om üts õigus veidemb? Sis tulõ jo nii vällä, et kõgõ inämb õiguisi om kurjamiil, näist hoolitas.

Läti raadio alustas hummugu saatid tollõga, et ütles: «Labrit, Latgale!» Kibõna ao peräst (sääne või umbõs olla päävännõsõmise vahe) ütles: «Labrit, Vidzeme!» Edesi: *labrit*, Sengale, *labrit*, Kurzeme. Tuu perämine om näil vast kõõ õdagupuulsõmp, ku kaarti kaia. Kõgõ viimätses ütäs: «Labrit, Latvija!»

Niimuudu saat rahvalõ mõis-ta anda, et näist kõigist hoolitas üttemuudu. Mis meil tuu asõmõl om? Muud ei tulõ miilde ku lausõ «Ei ole ükski ükski maa». Tuugi joba vana, ärleierdet ja ilma sügävä tagamõttõlda. Vai sis tuu telefonisõnnum, midä ma innembä olõ nimmanu: «Tere tulemast Lätti!» Tagasi tullõn ei näütä kiäki häädmiiilt vällä, et torõ oll', et tagasi ka tullit.

Tuu kõik kokku om uma rahva avvustamine. Rahvas ei olõ tuusama, mia kodanik, tuuperäst võit väega vabalt meil alusta saatid lausõga: «Добroe утро, Халба!» ja edesi joba eesti keeli: «Tere hommikust, Ida-Virumaa!» Võissi ka pruuvi: «Tere hommikust, Petseri!» Ma olõ kimmäs, et suhtõ tuust halvõmbas ei lähä (näil ei olõ suurt kohegi inämb minnä). Edesi tullu muiduki: «Illosat hummogut, Verska!» Jne.

Kõik tuu ei võta raadion palfu aigu, aga näütäs huulmist.

PULGA JAAN

HOROSKOOP

2021. aastaga horoskoop

Katõtoistkümmenele tähemärgile kuulutas laelambi abiga vahtsõs aastas tüü-, raha-, armastus- ja ilmaõnnõ Eesti kõgõ veidemb tunnõt tähetark Kaldmani Hedi (44).

AINAS

TÜÜ. Häid mõttit jakkus terves aastas. Kae sõs, et noidõ pääle liiga huugu ei lää ja hinnäst lambas ei tüütä.

RAHA. Kõva tüü tuu vegan-lambaliha lavva pääle.

ARMASTUS. Armastus tulõ, kos tä pases. A õnnõ sõs, ku sa periselt kah inemiisiga kõnõlõt, mitte õnnõ meeme ei saada.

ILM. Lummõ satas kõik aig. Ku jõulu tulõva, saat hindäle mõtsast tuvva ilosa sotsiaaldemokraatliku jõulupuu.

KATSIKU

TÜÜ. Olõt tubli tüütegijä ja kõik pandva tuud järgmädsel aastagal tähele. Saat tüü iist mitmit avvohindu.

RAHA. Seo om õnn ja armastus.

ARMASTUS. Pluuto kolmnukk kindlustas sullõ kinä traditsioonilidsõ abielo ja kristligu jõulupuu.

ILM. Pikne, päiv, suvi ja kinä ilma.

LÖVI

TÜÜ. Tüüga om nigu om, a tuu-iist om aasta nalla ja naaru täüs.

RAHA. Sul tulõ OnlyFans tetä, muud ei jää üle.

ARMASTUS. Kuigi mõltit joba hindäl jalgu lühembäs saagi, lövvät lõpus parralõ pikä seldsilidse.

ILM. Pikne, päiv, kevvai nii lämni ja illos.

KAALU

TÜÜ. Saat eläjäaia direktoris, a kae ette – ijäkahr Rasputin taht su otsussit mõotama naada.

RAHA. Ku sa ütski kõrd kaalu pääle ei astu, ei piä sa ka MyFitnessi arvit masma.

ARMASTUS. Vastusõ lövvät hindä sisekosmosõst.

ILM. Muidu om hää ja lämni, a su sünnüpääväl tormasõ ringi tolmutaana.

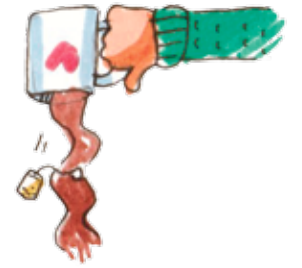
VIBUMIIS

TÜÜ. Eesti Laululõ sa es saa, a sinno uut iin viil magusamb karjäärivõimalus – nii ütles Uraani ruut läbi laelambi.

RAHA. Varastat rikkilt ja jaotat vaesilõ.

ARMASTUS. Vladislav.

ILM. Munamäe kotsilõ langõs esierälinõ kaabu kujoga pilv.

VIIKALDAJA

TÜÜ. Lää pensionilõ, pallo õnnõ!

RAHA. Võtat sambast kõik pensiraha vällä ja elät nigu kuninga kass!

ARMASTUS. Olõ-õi olõ-man maski, miä võis kavva käksi armastust sää, kon tä om, ja teeseldä tuud sää, kon olõ-õi.

ILM. Taivast satas miihi, hallõluuja!

PULL

TÜÜ. Lövvät tüüd ku pistujalapulli tegijä. A tuud mitte õkva, kõgõpäält piät koroonat veidembäs jäämä, a kül jääs.

RAHA. Otsi ulli, kes ei pelgäs pulli, ku om pulilil raha mekk suun! Tuud hääd mekki saat terve aasta läbi tunda, ku õnnõ tüüd viisit tetä. A ülearvo kah ei massa, muidu piät sullõ koolnu pulli toetust masma nakkama.

ARMASTUS. Pull tulõ pikä ilo pääle. Armastus kah.

ILM. Ilma ilmalda vast kah ei saa. Lämni ja hää tulõ tuu.

VÄHK

TÜÜ. Üte kivi all ei massa vähäl liiga kavva kükädä. Lövvät vahtsõ ja parõmba tüü mõnõ sillembä ja suurõmba kivi alt.

RAHA. Saat valitsusõ käest katusõrahha. Kae sõs, et iks sirgõlõ saas ja vett ka pidä.

ARMASTUS. Veenusõ ja Marsi kuusnuka mõo tuu sullõ säändse armuõnnõ, mäenest sa viil innemb nän-nü ei olõ. Hoiä alt!

ILM. Pikne, päiv, süküs ja talvõkülma.

NEITSÜ

TÜÜ. Tüüd olõ-õi vaia tetä, nõvva kodanikupalka.

RAHA. Tsukruimä hoolitsõs su iist, raha pärast är murõhtagu.

ARMASTUS. Tüüd sa ei tii, a armastus press iks egäst nukast sisse.

ILM. Pikne, päiv kõrraga kuun omma su seen.

SKORPION

TÜÜ. Koroonat pärast jääs tüü är.

RAHA. A palka mastas iks edesi. Mis nii viga ellä!

ARMASTUS. Armastus olõ-õi piljard. Mulku ei saa. Pulkõ ja pallõga om veidü rohkõmb luutust.

ILM. Naabrimiis tegi vahtsõs aastagas pallo küttepuid valmis, järelegult tulõ külüm ilm.

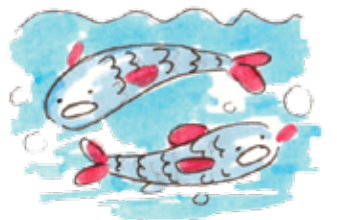
KIVIKITS

TÜÜ. Sinno valitas sügüse presidendis.

RAHA. Schrödingeri raha. Om ja ei olõ kah.

ARMASTUS. Armastus tulõ nii pallo, ku hindä sisse jõvvat lupa.

ILM. Ilmataadi näpukas pand taivast egäst hullu kraami alla sadama: kunnõ, ubinit, kassõ, neli tankisti, pini jne.

KALA

TÜÜ. Tüükotussit – näid tulõ viil, satas alla, näid tulõ viil, peris miljoniid.

RAHA. Är külmat palk sulatõdas jäl valla ja kõik lätt parõmbas.

ARMASTUS. Saat lühkü lavva taadõ.

ILM. Lambipirnil lätš hõõgniit katski. Päivä ei näe terve aasta otsa. A tuu-iist om egä üüse taivan illos verrev kuu.

Priinime lugu

Rubriigin kõnõldas perekunnanimmi periolõmisõst ja tähendusest.

Sagaja, Zagaja ja Zakkaja

Seod nimme om Võromaal vällä üteld [tsagaja], a kirotõt mitund eri muudu. Nimekujul *Sagaja* om no Eestin 39 kandjat, nimekujul *Zagaja* 6 kandjat. Pandmisõ kotussit om kolm.

Vana-Antsla mõisan panti seo nimi Laksi Jaani (u 1745–1802) poigõ perridele. Hingerevisjon 1834 kirotas *Saggaja*, a pia samast aast pääle nakka-va kirjapandmisõ Karula, Urvastõ ja Rõugõ keriguraamatini omma reegli perrä kirotõdu *Zaggaja*, ildamba vahtsõn kiraviien samal aol iks tsetiga *Zagaja*.

Vahtsõliina mõisan panti joba 1820. aastagal *Zaggaja* Plussa külän pops Andre poja perrele ja Semmoni lāsäle Annõlõ. 1826 elli nime edesi

veenü Andre poig Mihkli joba Viitka külän.

Nimi tulõ tegosõnast *tsagama*, miä es tähendä õnnõ peedilehti tsagamist vai tsirgu ubinidõ tsagamist, nigu ma esi uman latsõpõlvõn tuud sõnna opsõ. Egäsugunõ ütte mulku pesmine om olnu tsagaminõ. Sepp pidi rauda tsagama, vika-tit tsaeti ja hindästmoista pidi veskimiis kivvi tsagama, kivi soonõ vahtsõst terävas tsagama. Eesti keelen sõs *raiuma*. Plussa näütuses ollegi sääne külä, kon mitu veskit ümbretsõõri. Ka Haani mõisan panti edimält keriguraamatulõ sääne priinimi nigu *Kiwwizaggaja*. Perän, hingerevisjoni perrä, sai tuust lühemb nimi *Kiwwi* (Kivi).

Peri mõisan Põlvan panti sääne nimi nigu *Zakkaja* [tsakaja]. Tuu saiva Möldri Jüri

latsõlatsõ. Nimi ähvärđ õkva kõrraga vällä koolda, selle et Põlva hingekirän olli Ado tütre Annõ ja Katri ni Piitre tütar Eeva. Helo tütrigulats Kaarli olõ võet Napoleoni sõtta maamiiltsäs ja Piitre poig Jaak nekrutis. Edimält lätš nimi sõski edesi Eeva tütrigulatsõ Katri kaudu (s 1814). A sõs juhtu nii, et ka Katri sai tütrigulatsõ nimega Maala (*Mala*, s 1850). Ja et Zakkaja nimi es taha iks viil ilmast är kaoda, sai Kaaksi-Jaanimõisa kandin elänü Maala sammamuudu tütrigulatsõ, kats poiga – Augusti (1877) ja Kristjani (1885).

Ku Zakkaja nimel es olõs 1937–1940 kolmõ eestistämist olnu: *Sakala* Vanan-Kuusten ja *Saaremets* Tartun ni Taflan, sõs olõs nimi vast täämbädseni vasta pidänü.

SAARÕ EVAR

Vana aasta lätš rõõmu ja valuga

RIITSAARÕ LAINÕ

Tsolgon peeti 26. joulukuul vana aasta ärsaatmist. Vä-län tulõ veeren, nigu seo-kõrd kombõs.

Kõnõldi vannust kombist ja tetti tsõõrimängutandsõ toropillimuusika perrä. Kõrraldaja pakiva rahvalõ ka lämmit lihapirakit, mis olli iks õigõ liha-ga. Joogis olõ tsäi ja glõgi.

Rahvast olõ nii nuuri ku vano ja peris hulga, selle et ilm olõ ka vaiknõ ja lumi maan. Õkva nigu vana aasta ärsaatmisõs luudu.

Ku kõigilõ olõ hääd vana aasta lõppu är soovitu, minti kodo. A mi, kolm päkädsi muudu sõpra, otsustimi tetä õdagut viil põnvambas ja miilde-jäävambas. Kütimi sõsar Eha puul sanna.

Kõik lätš plaani perrä, kä-

PILT RIITSAARÕ LAINÕ ERÄKOGOST

Kolm päkäsit sanna mano tiirata tegemän.

vemi sannast eski lumõn püherdämän ja vahtsõst lava pääle lämmele. Päält sanna lätši puhta päkädsi tarrõ puhkama ja mõnno tundma.

A ku sõsar tagasi sanna mano lätš, et kaia, kas kõik om iks

kõrran, juhtu äpärdis. Külüm olõ sanna lävepaku nilbõs ten-nü ja sõsar tekõ parra pirueti. Hiitumine ja põrotus olõ suur, a kõik kondi jäivä terves. Nii-muudu, hiitumisega lõppi mi pido. A elämi iks edesi!

Tulõd viil mu unnõ

AIDMA HELE

Opsõ väikun armsan Kaika koolin. Tuukõrd käve mi nukast Kaikamäel üle kümne latsõ. Kuna mi koolitii olf uma viis kilumeeitrik pikk, sõs venüsi kodutulõku vahel väega pikäs. Sagõli tullimi kodu Haapsarõ kaudu, kon jäi tii pääle korgõ mägi, kost olf talvõl hää alla laskõ, koolikott istmise all. Ku sääil sai võhm vällä rabõldus, maandusimi kas raamatu-kogun vai postkontorin.

Postkontorin kävemi selle, et tahtsõmi nätä ja kuulda Kaika Lainõd, kes sõs olf postiljon. Ku Lainõ joba otsa kai, lätõs nigu kuum jutt sust läbi ja sõs mi võisimi sääil istu ja kullõlda, kuis vanõmba inemise maailma asju arutiva. Võisimi kullõlda Lainõ mahlakat võru kiilt, Lainõ imelist naaru, tä lämmit kaemist. Tuust aost ei olõki miilde jäänü muud ku tuu umma-muudu tunnõ, mis täütse mi tsillukõsõ süäme. Sõs mi viil es tiiä, et täl omma jumaliku võimõ, et tä omgi ravitsõja, tiidjä ja nägijä.

Tuukõrd olõ-es viil rahvamuudu tunnõ, mis täütse mi tsillukõsõ süäme. Sõs mi viil es tiiä, et täl omma jumaliku võimõ, et tä omgi ravitsõja, tiidjä ja nägijä.

Lainõ-tädi olf kimmäs maanaanõ, kes mõistsõ vällä tulla egäst eluraskusõst, kes avif pallusid-pallusid. Tä olf tark, lämmi, süämehe minejä ja süämehe jääjä.

Iin olf Lepistü kooli 100 aasta juubõl. Paar päivä inne suurt pitu jäi mu tütar haigõs: nõssi korgõ palavik, kurk valuf ja hellü es tulõ piuksugi. Süä valuf: mul kipõ aig, tütre ülesastmisi pidul kuhjaga. Kõlisti Lainõlõ. Tä ütelf: ooda, ma kae. Lõudse: tütar om hiitünü ja kaala om lõõnõ hiitümiseest ruus. Kutsõ hummukus, kässe üten võtta tsiarasva.

Lainõ kai tütre kaala, ütelf: «Latsõkõnõ, är pelläku, esi-

REIMANNI HILDEGARDI TSEHKENDÜS

nemises saat terves.» Esi määrese näpügõ rasva tulitavalõ kaalalõ, õks ülevält allapoolõ. Õdakus olf palavik lannü ja helü ka tagasi. Esinemises olfgi kõik jutin.

Mu tõsõlpoolõl jäi hää käsi nii haigõs, et ku midägi kõkõ väiksembätke tegi, pidi kura käega hääd kätt toetama. Lainõ tekse rohu, millega egä õdagu määri. Käsi sai külh parõmbas, aga mitte peris hääs. Ku mõnõ päävā peräst Lainõ puul kävemi, lõudse tä, et piät vahtsõ rohu tegemä: käsi õks poolõldõ halvatu. Lainõ võtsõ leeväkooriku, topsõ pudõlilõ, valasi vett pääle ja ütelf: «Evald, määri, seo avitas!» Avif.

Mu poig olf uma käega joba nelländät kuud sinitsel lehel: külh tetti egäsugutsit protsõtuurõ, anti kamaluga rohtõ – käsi õks näütä-es paranõmisõ märke. Lõpus kõlisti Lainõlõ. Lainõ olf ülnü, et tä om vana, haigõ ja inämb ei ravitsõ. Üüse olf poig Lainõd unõn nannü. Käsi nakaas paranõma ja saigi terves.

Lainõ-tädi ütelf õks, et tä om õnnõ ravitsõja, mitte selgelt-

nägijä, aga näkse iks pallu ette.

Olli mehega Lainõ puul. Tä olf istutanu verevid piite ja terve korvitäüs kasvõ olf üle jäänü. Tä tahtsõ noid meile üten panda, ma olli vasta: peediseeme joba külvetü, liivanõ aiamaa, kavvõlõ jõua-ei vett kanda. Ei-ei. Ku auto manu jõudsõmi, olf korv peediluumõgõ autun. No õs tihka korvi tagasi viiä. Järgmädse hummuku sattõ vihma, tsusksõ peedi maha ja sügüse sai kõrraliku saagi. Ku lätõ tennämä, ütelf Lainõ: «Ma näi keväje joba su ilusid piite.»

Olf ullillus suvõpäiv. Nigu autuussõ valla tei, lätõ Lainõ luhvtiakõn peräni, ütelf: «Jummal esi saatsõ sinnu täämbä siiä. Ma piä Valgan rassõ haigõ man käümä tuu viimätsit elutunnõ kergendämän. Mul lõ tultas õkva perrä. Sa tulõ mukka üten.» Ütli, et ma külh saa-ei minnä, mul hain Mustajõõ veeren maan, ilmajaam lubasi järgmädsees pääväs vihma. Lainõ kai taivalõ, ütelf: «Latsõkõnõ, hummõl ilm nigu kuld. Täämbä panõt sa haina ütsindä, hummõl om sul abivägi ja sa piä-ei esi midägi tegemä.»

Kävegi Lainõga Valgan. Järgmädsees pääväl olfgi ilm nigu kuld. Kolhoosi traktor tulõ, ai haina vaalu. Tõnõpuul ja unupoig pilsõva haina rõuku. Ma panõ-s näppugi hainalõ külge.

Käve ummi sõpruga inne jõulõ Lainõ-tädi puul. Ku Lainõl rohu tettü, istõsõmi, aimi juttu ja tundsõmi hinnäst väega hoitult. Kõrragõ kõlist mi bussijuht ja ütelf, et vällän satas vihma ja tä külh sinna Kaika mäki pääle turnma tulõ-ei, võtkõ jala sãlgä ja tulõkõ Litsmõtsa, kos tä meid uut. Ku ussõst vällä astõsõmi, olf ümbretsõõri kottpümme, vihm ja tuul pesse meile vasta näku ja tii olf nii nilbõ, et hirmu ai nahka. Lainõ tulõ meid saatma. Tä kallist meid ja suvõsõ: «Minke Jumala abigõ. Ärge pelläke, maha sata-ei keski.» Tii Püssält Litsmõtsa olf täüs nalla, naaru, kilkid ja maha es sataki keski. Olf illus jõulukungitus.

Nüüd, ku Lainõ om sääil korgõl uman kotun, tulõ tä mi tegemiste sisse õks ummi tarkuisiga, ummi nõuannõtõga, uma lämme naaratusõga, uma hüvastejätükallistusõga.

Parm tsuskas

Nalapildiga tsuskas ütiskunda mõnõst hellembäst kotussõst Rõugõ Rebäse külä miis VARUSTINI ANDRES, tunnõt ka nimega PARM.

Tossu Tilda pajatus

Mäsu kõngäpoodin Vinne aol

Mõni aasta tagasi tei Eesti Rahva Muusõumilõ kirätüü Kommunaari toodangust, kon küsitli mitmit võrokõisi. Kommunaari kõngä-saapa olliki Vinne aol päämidselt nuu, midä osta sai. Parõmba vällänõgemisega importi tulõ nii veidü, et es jakku kõigilõ. A määne naanõ ei püvvä olla tõisist parõmb ja ilosamb!

Üts naisi kõngäpoodi müüjä kõnõl, kuimuudu asaluu olli. Ku auto kaubaga Tāfnast tulõ-

ma naas, olf pääl ka Antsla jago. Jutu lätõ liikma ja ku kaubaauto Antslast Võrolõ jõudsõ, olf Tarto uulitsal kõngäpoodi iin joba hulga naisi. Mõnikõrd lätõ suurõs mäsus. Juhtu, et poodi uss lahuti är vai sai mõni vaheletrügijä obadusõ. Miilits kutsuti kõrda luuma. Poodi juhatajaherr pidi diplomaat olõma. Eesti-aolidsõ Kandlõ tiatri näütlejänä toda tä sutsõ olla kah. Tahe-tut importi muidogi kõigilõ es jakku, tulõ leppü Kommunaari kotaga – nii kutsõ rahvas uma maa toodangut.

TOSSU TILDA

Muda Mari pajatus

Üte võhru asõmõlõ tõnõ

Ma kuuli raadiost, et aasta eläjas om nimmat võhr. Ku minevā-aasta tõi aasta elläi nahkhiir jo küländ hātä ja pahandust kaala, sõs nüüd võinu tuust oppi. Nii-samma olf jo Hiina kallendri perrä minevā aasta rotiaasta. Vet Hiinast om tuu rändrott kunagi siiä rännänü.

Jo vanarahvas tiidse, et ku võhru nakkasõ elämiste tük-mä, tähendäs tuu halva. Ku unõh võhru näet, sõs tulõ tülü

ja tapõlus vai muu pahandus.

Seoga massa-i vahtsõst aastast pallo hääd uuta. Toolõ kaemalda, et aasta tsirgus om kuldnokk, kiä mõnõ kuu peräst piässi meile keväjät kuulutama.

Mudoki arvatas, et võhr om eski targõmp ku pini. A ku tuud tarkust kufaga pruuki, sõs hääd nahka saa-i. Nii et seo aasta om uuta suurõmbat sorti jüramiisi. Pelädä om, et inne valimiisi nakkasõ ka poliitigu ütstõist jürämä.

MUDA MARI

Latsilõ

Vastus saada' üte nädäli joosul meiliaadrõssi pääle latsinukk@umaleht.ee vai postiga: Uma Leht, Tartu 48, 65609 Võro.

Vastussõ mano panõ' kirja uma nimi, vannus ja kimmähe ka postiaadrõs.

Vastajidõ vaihõl loositas vällä võrokeelitsit välläändit.

Latsinukka tugõva' Võro instituut ja Võro selts VKKF.

Minevā kõrra vastus: HÄID PÜHHII!

Avvohinna saa VÕRO GREETE-LIIS (10) Tartost.

Täüdä' är' ristsõna. Vastussõs saat üte asä, miä käü talvõga kokko!

